

A DOGMA

A FOGALOM TÖRTÉNETE

A dogma fogalma és a fogalom története azt mutatja, hogy „Az embernek már eleve »dogmatikus« egzisztenciája van”.¹ Ez abban mutatkozik meg, hogy az ember alapvető tételket megfogalmaz. A dogma katolikus értelemben vett mai jelentése – „az egyház objektív hitének fogalmi kifejtése”² – nem túl régen alakult ki. Röviden áttekintjük, hogyan fejlődött ki ez a jelentés.

A görög δόγμα szó a filozófia és a jog területén szerepelt. A filozófiában *véleményt, tant* jelentett, míg a jogban *határozatot*. Az Ószövetség görög könyveiben is ebben a jelentésben fordul elő.³ Az igei változata: a dogmatizálni is előfordul.⁴

Az Újszövetségben a „dogmák” a császári rendeleteket, határozatokat jelentik.⁵

A kifejezést a késői páli hagyományban a mózesi törvény előírásaira alkalmazzák.⁶

A *dogma* szó legjellemzőbb használatának alkalmazása az Újszövetségben kétségkívül az apostoli zsinattal kapcsolatban szerepel, amikor a jeruzsálemi zsinat határozatait értik rajta.⁷ Mindazonáltal nem állíthatjuk, hogy a dogma elsődleges jelentésével találkozunk itt, minthogy az apostoli összejövétel határozatai főleg fegyelmi kérdésekre vonatkoznak. A szóhasználat mindenestre mutatja, hogy milyen fontos, erős teljes ha-

1 RAHNER, K. – VORGRIMLER, H.: Teológiai kishoztár, Budapest 1980, 107.o.

2 MÜLLER, G. L.: Katolikus Dogmatika, Budapest, Kairosz 2007, 75. o.

3 „Mikor aztán kihirdették az ítéletet...” Dán 2,13. „Ha tehát úgy tetszik neked, írásban rendeld el kiirtásukat.” Eszt 3,9.

4 „Ugyanakkor közös határozattal eldöntötték és elrendelték ...” 2Makk 10,8. „Majd közös elhatározással abban állapodtak meg mindannyian ...” 2Makk 15,36.

5 „Rendelet ment ki Augustus császártól ...” Lk 2,1. „Pedig ezek mindnyájan a császár rendeletei ellen cselekszenek.” Csel 17,7.

6 „A tételes parancsokból álló törvényt megszüntette, hogy mint békeszerző, a kettőt egy új emberré teremte önmagában.” Ef 2,15.

„Rendelkezéseivel az adóslevelet, mely vádolt minket és ellenünk szólt, eltörölte, eltette az útból, és a keresztre szegezte.” Kol 2,14.

7 „Amikor sorra járták a városokat, s tudatták, mihez kell tartaniuk magukat, közölték velük a határozatokat, amelyeket az apostolok és a presbiterek hoztak, akik Jeruzsálemben voltak.” Csel 16,4.

tározatot, rendeletet hoztak az apostolok. A *dogma* szónak az utóbbi két évszázadban kialakult jelentését nem lehet ezekből levezetni.

A dogma, mint „*norma*”, megtalálható az apostoli atyáknál is: az Úr dogmái,⁸ az evangélium dogmái,⁹ az Úr és az apostolok dogmái.¹⁰ Általában a gyakorlati életvezetés normáiról van szó ezekben a szövegekben, az isteni határozatokról.¹¹

A másik jelentés, a „*tan*”, tanítás, is megtalálható a keresztény íróknál. A szónak semleges jelentése van, minden tanításra alkalmazható,¹² az Egyház tanítására is. A keresztény irodalmon kívül is megtalálható ez a használat.

Irénéusz és Alexandriai Kelemen alkalmazza a különböző iskolák véleményére, és a keresztény tanítás jelölésére is. Origenésznél az egyház tanításának összességét jelenti.

A későbbi íróknál sincs jelentősebb értelmezés változás, akkor sem, amikor a tévtanítók tanait is ezzel a szóval jelölik.

Az Egyház hivatalos szóhasználatában „*decrétum*”, tanítás értelemben fordul elő. Ebben az értelemben használja a Niceai zsinat is (DH 127).¹³

Nagy Szent Bazil különbséget tesz a kérygma és a dogma között: az első, a kérygma az, amit az Egyház hivatalosan tanít, például egy Zsinaton; míg a dogma kevésbé pontos megfogalmazás, mely az egyház tanításával van vonatkozásban, annak formuláival, rítusaival, amennyiben azokat nem aprólékos pontossággal hirdették ki.

A dogma kifejezés gyorsan elterjed a latin világban. Megtaláljuk Tertullianusnál, de csak a 4. században terjed el a használata. Megtartja a „szilárd tanítás” értelmet. Általában a keresztény tanítást értik rajta, de alkalmazzák a tévtanításokra is. Sőt, inkább azokat értik rajta. Így Ágoston is Pelágiusz tanításait nevezi „dogmák”-nak.

8 „Az Úrnak három rendelkezése van: az élet reménye, hitünk kezdete és vége, az igazságosság, az ítélet kezdete és vége, az öröm és örvendezés, az igazságosság tetteinek tanúsítása.” Barnabás levele, I.6, in: Ókeresztény írók szerk.: Vanyó László, 3. k. Apostoli Atyák, 221. o.

9 „Az apostolokkal és a prófétákkal az evangélium rendelkezésének megfelelően járjatok el.” Didakhé XI.3. in: Ókeresztény írók, 3. k. 98. o.

10 „Arra törekedjete, hogy az Úr és az apostolok rendelkezéseiben szilárdak legyetek.” SZENT IGNÁC Levele a Magnésziaiakhoz, XIII.1. in: Ókeresztény írók, 3. k. 174. o.

11 „Isten ... a prófétái Lélek által előre meghirdette, hogy az emberek között ő mindenkit tetteinek érdemei szerint jutalmaz.” JUSZTINOSZ: I. Apológia XLIV, 11. in: Ókeresztény írók, 8. k. 98. o.

12 „Nem gondolkodás és bölcselkedés révén jöttek rá a tanításra (a keresztények), nem is kíváncsi emberek eszmefuttatásai által, nem is emberi tételeket vallanak, mint mások.” Levél Diognétoszhoz, V.3. in: Ókeresztény írók 3. k. 371. o.

„Tatianosz állította össze ezeket ... először a ti tanításotokban nevelkedett, másodsorra azonban azt a tanítást tanulmányoztam, amit most is hirdetek nektek.” TATIANOSZ: Beszéd a görögök ellen, 42. in: Ókeresztény írók 8. k. 356. o.

13 „Mindenekelőtt azonban írásban kell megvallaniuk, hogy egyetértenek a katolikus és apostoli Egyház tanításaival és azokat követni fogják.” DH 127.

A kor írói számára ez az általános használat, kivétel, igen jelentős kivétel Lerinumi Szt. Vince, aki elsőként próbálja a hit-tanításra alkalmazni a „dogma” elnevezést. A dogma a katolikus tanítás, isteni tanítás, melyet mindig is tartottak az Egyházban; ez növeli és táplálja a hit tudományát és bölcsességét minden egyes emberben, és az egész Egyházban, a történelem folyamán, a különböző időkben. A legfontosabb követelmény: az igazságban való állhatatosság és növekedés; ezeknek kell megfelelni a dogmáknak.

A középkorban, különösen Szent Tamásnál, a „dogma” kifejezésnek megfelel, vagy legalább nagyon megközelíti azt, az „*articulus fidei*” elnevezés. Ez az elnevezés a pontos, pontonkénti felsorolást sugallja, az összefüggést az egészben, a hit teljességében. A hit artikulusai az Istentől közvetlenül kinyilatkoztatott igazságok, melyek alapvető fontosságúak a hit, és a hit megélése szempontjából. Ezek adják meg reményünk végső alapjait, és Isten boldog színelátását az örök életben. Mint „formális” garancia, ehhez hozzájárul, hogy ez az igazság bennfoglaltatik egy szimbólumban, egy hitvallásban. Nagy érdeklődés van a „grádus” iránt, a bizonyossági fok, vagyis az igazság objektív fontossága iránt.

A Trentói zsinat sem ad pontos leírást a dogma kifejezésről (DH 1505, 1825), ezen kívül a „dogma” és a „herezis” fogalma is eléggé pontatlan. A „hit” a hiendő igazság pontos meghatározásán túl vonatkozik a hívés szubjektív kötelességére, mely sokkal tágasabb, mint a szoros értelemben vett kinyilatkoztatott igazság. Ugyanígy a „herezis” fogalom is túl általános; jelenti egy téves tan megvallását, de herezissel gyanúsítható az is, aki súlyos vétséget követ el, mert a szubjektív aktivitás itt is meghatározó elem.

Ilyen összefüggésben nem állítható, hogy mindazt, amit a Zsinat mond a különböző fejezetekben és a kánonokban, azt mind mint hit-igazságot kell tekinteni, melyet Isten kinyilatkoztatott. Ebben a korban a mindaz „hit” volt, ami összefüggésben állt az üdvösséggel. Nemcsak a „dogma” szó nem jelentette azt, amit később értenek rajta, hanem maga az a valóság, melyet ma ezzel a szóval jelölünk, még nem található meg az egyház öntudatában, úgy, ahogy az megtalálható lesz később.

A Reformáció szemlélete, a kizárólagos hivatkozás a Bibliára, minden egyházi értelmezés kizárásával, szükségessé tette, hogy egyre jobban meghatározzák a dogma kifejezés jelentését a katolikus egyházban. Pontosítani kellett az igazság, a bizonyosság fokait, amellyel egy igazságot tanítanak, a tanítóhivatal értékelését, a zsinatok egyetemes érvényét ...

A XVIII. század végén a teológia pontosítja és egységesíti a *dogma* fogalmat, és egyre inkább azt jelenti, *amit az egyház a hívők elé tár hívés végett* az egész világon. A magiszterium is ebben az értelemben kezdi használni.

Úgy tűnik, hogy Lerinumi Vince értelmezésében¹⁴ vett dogmára utal az Ineffabilis Deus bulla, mely Szűz Mária szeplőtelen fogantatását hirdeti ki (DH 2802). Későbbi tanítóhivatali megnyilatkozások a kifejezést abban az értelemben használják, hogy az *az Egyház által felajánlott igazság*, hogy azt mindenki higgye (DH 2879, 2911, 2909, 2921).

Az I. Vatikáni Zsinat már implicit módon meghatározza, mint az *igazság* dogmáját, mely a katolikus és isteni hit tárgya, melyet tartalmaz Isten írott vagy áthagyományozott ígéje, melyet az Egyház felismer, mint ami Istentől kinyilatkoztatott, és ünnepélyesen hívésre előtár, az egyetemes, vagy a rendes tanítóhivatal által.¹⁵

A Pápa tévedhetetlenségének megfogalmazását, amikor „*ex cathedra*” szól, világosan, mint „egy dogma meghatározását” (DH 3072) nevezi meg. Az I. Vatikáni Zsinat már ebben a pontos értelemben alkalmazza a kifejezést.

Az I. Vatikáni Zsinat tanítását összefoglalja és kitágítja a II. Vatikáni Zsinat (LG 25).

A DOGMA „FELTÉTELEI”

Az I. Vatikáni Zsinat meghatározásának két alapvető eleme érdemel külön figyelmet. Egyrészt a *materiális elem*: isteni és katolikus hittel kell hinni, azt, amit Isten írott vagy áthagyományozott ígéje tartalmaz. Vagyis a dogma mindig az isteni kinyilatkoztatásra vonatkozik. A Tanítóhivatal, amely kinyilvánítja, megfogalmazza a dogmát, nem az Ige fölött áll ugyanis, hanem annak a szolgálatára van, amint azt a II. Vatikáni Zsinat pontosította (DV 10).¹⁶ A Tanítóhivatal megnyilatkozásának igazságáról csak a kinyilatkoztatott igazsággal való kapcsolatában lehet beszélni. Isten, a kinyilatkoztatással fel akarta tárni önmagát, és az ő akaratának tervét az emberek üdvösségére vonatkozóan (DV 6.11).¹⁷

Csak azt lehet kifejezetten kinyilatkoztatott igazságnak tekinteni, ami vonatkozásban van Istennel, és az emberek üdvösségével, vagyis azzal a szeretet-kapcsolattal, amit Isten létesített velünk, és minden egyébtől el kell tekinteni, bár a Szentírás tartalmazza.

14 Lerinumi Vince († 450 körül): „amit mindig, mindenütt, mindenki hitt” (Commonitorium 2).

15 „Továbbá az isteni és katolikus hit követelménye, hogy mindazt, amit Isten írott vagy hagyományozott ígéje tartalmaz, és, amit az Egyház akár ünnepélyes határozat, aki rendes és egyetemes Tanítóhivatala útján Istentől kinyilatkoztatott hitigazság gyanánt élénk bocsát, higgyük.” DH 3011.

16 „Kizárólag az egyház eleven tanítóhivatalára van bízva az a feladat, hogy hitelesen magyarázza Isten írott vagy áthagyományozott ígét. ... Ez a tanítóhivatal nincs fölötté Isten szavának, hanem szolgál neki, amennyiben azt tanítja, ami át van hagyományozva ... a Szentlélek vezetésével áhítatosan hallgatja, szentül őrzi, hűségesen kifejti; és amit Isten kinyilatkoztatásaként, hogy higgyük, élénk ad, azt a hitnek ebből az egyetlen letéteményéből meríti.” DV 10.

17 „Az isteni kinyilatkoztatásban Isten önmagát és akaratának az emberek üdvösségére vonatkozó örök döntéseit akarta kinyilvánítani és közölni, mégpedig avégett, hogy részt adjon azokból az isteni javakból, amelyek az emberi értelem felfogóképességét teljesen meghaladják.” DV. 6.

Csak az, ami Istenre vagy az emberek üdvösségére vonatkozik, lehet tartalma a hitre és az erkölcsre vonatkozó tanításnak, vagyis lehet tárgya a dogmatikai definíciónak.

Mégis, azért, hogy egy igazságot úgy tekintsünk, hogy az „dogma”, és mint ilyen az isteni és katolikus hit tárgya, szükséges egy második elem: a *formai elem*. Szükséges, hogy ezt az igazságot az egyház előterjessze mint kinyilatkoztatott igazságot; és úgy a rendkívüli tanítóhivatal által ünnepélyes formában (Pápa, Zsinat), mint a rendes tanítóhivatal által, a hit megvállásában, minden püspök egységben a Pápával, ezt úgy hirdesse, mint kinyilatkoztatott, pontosan megfogalmazott igazságot.

Az egyház tanítóhivatala, különösen akkor, amikor megfogalmaz, kinyilvánít egy igazságot, mint a hit dogmáját, függ egy őt megelőző valóságtól, az isteni kinyilatkoztatástól. Az I. Vatikáni Zsinat alkalmazott egy fontos elnevezést: „hitletétemény”, melyet meg kell őrizni és hirdetni (DH 3018.). A dogmatikus nyilatkozatok gyakran a krízis és a bizonytalanság idején jelentek meg, meg akarták őrizni a „hitletétemény” azon szeletét, mely veszélybe került. Más alap-igazságokat, mivel azokat nem támadták, nem hirdetett ki az Egyház, mint Istentől kinyilatkoztatott igazságokat. A „hitletétemény”-t nem kell túlságosan szorosan értelmezni csak a megfogalmazott dogmákra. Jóval tágasabb annál. Nem tagadhatjuk, hogy jöhetett és jött is olyan pillanat, amikor a Tanítóhivatal kihirdetett egy igazságot, amit előtte nem hirdetett ki ilyen formában. Akkor következik ez be, amikor új módon jut az Egyház egy igazság tudatára, vagy új módon reflektál valamely igazságra, amely valamilyen módon mégis mindig az Egyház örökségéhez, „hitletéteményéhez” tartozott.

A KINYILATKOZTATÁSTÓL A DOGMÁIG

Abból a módból, ahogyan felfogjuk, megértjük a kinyilatkoztatást, függ nagyrészt a mi dogma felfogásunk, és a dogma funkciója az egyházban. A dogma nem akar megmagyarázni közvetlenül egy Istenre, vagy az ember üdvösségére vonatkozó igazságot, hanem, mindenekelőtt, értelmezi és megvilágítja az isteni kinyilatkoztatás tartalmát. Lényeges a dogma kapcsolata az isteni kinyilatkoztatással, annyira, hogyha a tanítóhivatal eltekintene ettől a kapcsolattól, a dogma nem is lenne dogmának tekinthető.

A II. Vatikáni Zsinat előtt a teológiában olyan kinyilatkoztatás fogalom uralkodott, mely korlátozta Isten kommunikációját néhány igazságra, néhány szóra vagy egy konkrét tartalomra. A II. Vatikáni Zsinat nem korlátozza így a kinyilatkoztatást. A *Dei Verbum* konstitúció szerint: „ez a kinyilatkoztatás eseményekben és hozzájuk bensőleg kapcsolódó szavakban bontakozik ki: Istennek az üdvösség történetében művelt cselekedetei kinyilvánítják és megerősítik a tanítást és a szavakkal kifejezett valóságokat. A szavak viszont a tetteket hirdetik, és a bennük rejlő misztériumot világítják meg” (DV 2).

Jézusban véglegesen legyőzött a szavaknak és a tetteknek ez a feszültsége. Ő az Isten Igéje, nem egyszerűen a saját nevében beszél. Ebből következik, hogy „ő az egész

kinyilatkoztatás közvetítője és teljessége” (DV 2). Jézus kinyilatkoztatása nem szavakkal valósul meg, hanem „*már a pusztta jelenlétével, önmaga kinyilvánításával*” (DV 4), szavaival, tetteivel, életének eseményeivel, halálával, feltámadásával. A Jézus-esemény abszolút megismételhetetlen, mert benne megvalósul a történelmet és a világot meghaladó transzcendens Isten betörése a történelembe. Feltámadása után mint Urat és üdvözítőt hirdetik a tanítványok. Krisztus üdvössége, melyet ő hirdetett, és melyet utána az apostolok hirdettek, az evangélium eredete, az üdvösség „jó hír”-e a Jézusba vetett hit által.

A feltámadt Úr hirdetése nem csak a múlt emléke, hanem jelenvalóvá teszi a hirdetett, megvalósítja az üdvösséget. Az igehirdetés az üdvösség eseménye, amikor hittel hallgatják az Egyházban.

A mi négy „evangéliumunk”, és az egész Újszövetség sem előzi meg az élő igehirdetést. Ezek nagyrészt alkalmi iratok. A kinyilatkoztatás elsődlegesen nem az Újszövetség, hanem Jézus egész élete, szavai, tettei. Az újszövetségi iratok fokozatosan alakultak ki különböző hagyományokból. Az egybeesések és különbségek jól mutatják ezt. Az első generáció keresztényei hatalmas szolgálatot tettek, amikor a későbbi korok számára leírták ezeket, mint vonatkozási pontokat. Tény, hogy a kereszténység nem ismer el más kezdetet, csak Jézust, és az apostoli egyház valamilyen módon részesül Jézus megismételhetetlenségéből. Nem egyszerűen időben az első, hanem az „*eredet*”. Az igazság az, hogy az egyház élt az apostoli iratok keletkezése előtt is, és hogy ez az élet folytatódott az Írások összegyűjtése után is. Mégis, ezek az írások nagyon hamar kötelező vonatkoztatási pontokká váltak, és lényegi elemét alkották az egyháznak, melyeket az egyház így is adott át.

A Kánon meghatározásával az egyház alávetette magát Isten szavának, mely Jézusban megnyilvánult. Az ősegyház tanúságának élő valóságában látható a kinyilatkoztatás privilegizáltságának a tanúsítása. Ha az ősegyház sajátos módon részesült Krisztus megismételhetetlenségéből, az Újszövetség írásaiban a későbbi egyház gyakorlatilag felismeri és elismeri ezt a megismételhetetlenséget. Ezért az Újszövetség számunkra a kinyilatkoztatás eredeti tanúsága, jóllehet ez nem az esemény maga. Ebből következik, hogy ez az Írás a „*norma non normata*” minden idők egyháza számára. A nagyon sajátosan „Isten Igéje” jelleg, és a sugalmazottnak elismert Szentírás nem választható el a Jézusba vetett hit tanúságától, melyet reprezentál.

A II. Vatikáni Zsinat az Egyház Hagyományának is Isten szava helyzetét, fontosságát tulajdonítja, bár a zsinat nem szentesített semmilyen felfogást a „két forrás” kapcsolataról. Ma egyetértés van abban, hogy a Hagyományt nem úgy kell érteni, hogy a Hagyomány az ismeret (másik) materiális forrása, vagy a kinyilatkoztatott igazságoké a Szentírás mellett, mintha az nem lenne materiálisan elégséges.

A Hagyomány nem annyira az Újszövetség mellett párhuzamosan megőrzött igaz-

ságokat jelenti, hanem az apostoli ígehirdetést hagyományozza, adja át, mely az Szentírásban fejeződik ki (DV 8, 9).¹⁸ Azáltal, hogy élő módon őriz meg Isten Igéjét, általa a Szentírást egyre jobban megértjük. Ha a Szentírás és a Hagyomány nem is azonosak, nem lehet őket egymástól elválasztani. Mi a Szentírást nem közvetlenül kapjuk az ősegyháztól, hanem a keresztény közösség életének összessége adja nekünk: a liturgiában, a tanításban, a gyakorlati alkalmazásban. A Szentírás nem választható el a Hagyománytól, mint ahogy ez utóbbi nem vezethető vissza az igazság pusztá átadására. A Hagyomány mindaz, ami az Egyház, ez „*a maga tanításában, életében, istentiszteletében, örök időkre megőrzi és minden nemzedéknek átadja mindazt, ami önnön lényege, és mindazt, amit hisz*” (DV 8). A megvalósítója ennek az átadásnak az egyház egésze (DV 10, LG 12). Csak ezekből a koordinátákból lehet beszélni az egyházi tanítóhivatalról, azaz a dogmákról, melyek a legminősítettebb kifejezései a tanítóhivatalnak.

A Tanítóhivatal funkciója az egész egyházra vonatkozik, ebben találja meg az értelmét, és nem lehet úgy felfogni, mint egy abszolút autoritást, független hatalmat, mely az egyház „fölött” áll. Nehéz meghatározni a kapcsolatot a tanítóhivatal és a mindenkori egyház között, amelyben a tanítóhivatal gyakorolja funkcióját. Egyrészt nem az egyház jóváhagyása az a faktor, mely megadja azt a módot, ahogyan egy kinyilatkoztatott igazságot a tanítóhivatal mint ilyet nyilvánít ki (DH 3074), másrészt ez a jóváhagyás mégsem hiányozhat, a Szentlélek működésének erejében (LG 25). A hívek összessége nem tévedhet hitében a Szentlélek kenetének erejében, ez biztosítja a „*hitérzékét*” Isten egész népében (LG 12).¹⁹ A Tanítóhivatali tekintélyt és Isten Népeinek hitét ebben a kölcsönös összefüggésben kell megfontolni. Mindez nem közömbös a „dogma” fogalma, és az Egyházban elfoglalt funkciója számára.

A Tanítóhivatal kötve van tehát első sorban Isten Igéjéhez, különösen is az Újszövetséghez, amennyiben ez hozza számára közel Jézus kinyilatkoztatásának eredeti tanúságát, aki a kinyilatkoztatás közvetítője és teljessége. Ezzel elismeri Jézus abszolút elsőbbségét az Egyházzal szembeítve. A Tanítóhivatal kötve van a Hagyományhoz is, mely átadta és értelmezte a mindenkori adott történeti pillanatban Jézus üzenetét a Szentlélek vezetése alatt. Ezen a módon van biztosítva az eredeti kinyilatkoztatás pontos átadása.

18 „Az egyház a maga tanításában, életében és istentiszteletében, örök időkre megőrzi és minden nemzedéknek átadja mindazt, ami önnön lényege, és mindazt amit hisz.” DV 8.

„A szenthagyomány és a szentírás tehát szorosan összefonódik és átjárja egymást. Mert ugyanabból az isteni forrásból fakad mindkettő, valamiképpen egyesül, és azonos cél felé halad. A Szentírás ugyanis Isten szava, mert ez van benne írásba foglalva a Szentlélek sugalmazására. A szenthagyomány viszont Isten szavát, amelyet Krisztus Urunk és a Szentlélek bízott az apostolokra, sértetlenül származtatja át ezek utódaira, hogy azt ígehirdetésükkel, az igazság Lelkének fényénél hűségesen őrizzék, kifejtsék és terjesszék.” DV 9.

19 VITALI, D.: Sensus fidelium, Una funzione ecclesiale di intelligenza della fede, Morcelliana, Brescia 1993.

A Szentléleknek ez a jelenléte biztosítja az állhatatosságát Isten egész népének az igazságban, és a Szentírás és a Hagyomány helyes értelmezését a Tanítóhivatal részéről.

A feltámadt Jézus a Szentlelket adományozta, az Igazság Lelkét, és ezzel elkezdődött az a folyamat, mely nem fejeződik be, míg tart a történelem: ez Jézus üzenete elmélyítésének ideje, folyamata, mely mindig vonatkozásban áll az eredeti kinyilvánulással, és ugyanakkor megfelel minden egyes történelmi pillanat, helyzet követelményének. Valóban, a Szentlélek utal a Krisztus eseményre, és azoknak a tapasztalatára, akik tanúi voltak az ő életének, halálának és feltámadásának; ilyen vonatkozásban egyetemessé teszi Jézus életét és művét, egyetemes jelentőséget ad egy térben és időben lehatárolt eseménynek. A Szentírásnak ez az irányadó, szabályozó szerepe Jézus ezen egyetemes jelentőségének következménye. És ez alapozza meg, származtatott módon, a relatív szabályozó, irányadó szerepét a Hagyománynak, és a Szentírás hiteles értelmezésének; és a Hagyománynak, a Tanítóhivatal részére. Valóban, Jézus egyetemes jelentőségét csak úgy lehetett megoltalmazni, ha minden pillanatban biztosítva van a hűség az eredethez, és ezért szükséges, hogy ez jelen legyen az egyház életében, amelyben Jézus igazsága átadatott nekünk.

Csak ebből a távlatból kiindulva lehet megérteni, hogy mi a dogma, mint az egyház Tanítóhivatalának minősített kifejezése: állandó kapcsolatban az eredettel, és a kerygmával, melyben az eredeti fejeződik ki, de mindig azon kifejezések által, melyek az Újszövetségben, és az Egyház életében jelen vannak. Csak az isteni kinyilatkoztatás, és annak átadása koordinátái alapján van értelme beszélni a dogmáról, mint Isten írott vagy áthagyományozott szavának kötelező, és megváltoztathatatlan értelmezéséről.

A DOGMA FELÉPÍTMÉNYE

A dogma egy hit-állítás: az Egyház válasza az isteni kinyilatkoztatásra. A Szentírásban is jelen van a kinyilatkoztatásra adott emberi válasz eleme, ez ott is a hit tanúsága. A dogma tartalma egy igazság, amit hinni kell, és amelyhez nem jutunk el másként, mint a hit által. Hozzátartozik még a dogma struktúrájához, hogy a dogma Isten Igéjének meghallása, és *elfogadása*. Nemcsak a *fides quae*, amit a dogma fogalmaz, hanem a *fides qua* is.

Másrészt egy dogmatikus állítás igényli azt, hogy mint *igazságot* fogadjuk el, annak ellenére, hogy az emberi beszéd határai jellemzők rá (DH 806). Igazságot, mely egy meghatározott valóságról állít valamit, az Istenről, vagy az ember üdvösségéről. Nemcsak egy egyszerű megfogalmazása a dogmát hirdető és megvalló személy szubjektív állapotának. A dogmatikai állítások, amennyiben a kinyilatkoztatott igazságot értelmezik, mindig kapcsolatban állnak a kinyilatkoztatással, és megmutatják nekünk az utat, mely elvezet a megértésére annak, ami a kinyilatkoztatásra vonatkozik.

A hit ilyen kijelentésének, megfogalmazásának csak az egyházi közösség összefüg-

gésén belül van értelme, amelyben beigazolódik ez az állítás. Az Egyházban levő hit szükségszerű következménye a Krisztusba vetett hitnek. A hit minden összetevője, nemcsak a dogma, magán hordozza ezt az *egyháziasságot*. Ebből következik, hogy a dogma egyházi jellegét, előterjesztését, elfogadását, a hit-állítással kapcsolatban kell látni, mely hitet feltételez. A dogmának ez az egyházas jellege magában foglal általában egy nyelvi szabályt, egy szakkifejezés rendszert, mely kötelezi a hívőt a beszédmódra. Nyilvánvalóan nem azt akarjuk mondani ezzel, hogy az alkalmazott szavak képesek lennének megragadni teljes mélységében azt a valóságot, amelyre vonatkoznak. Sőt, az alkalmazott kifejezések nincsenek megvédve attól, hogy félre ne értsék azokat. Azt sem lehet elfelejteni, hogy a szavak jelentése az idők során változhat. Ezért mindig szükséges figyelni arra, hogy a kifejezni kívánt *tartalom* mindig ugyanaz maradjon, esetleg más kifejezések alkalmazásával.

Még meg kell említenünk azt is, hogy a dogmatikai formulázás mindig provizórikus, ideiglenes. Abban az értelemben, hogy a misztérium felé irányít, mely más módon is magyarázható. A hit-állításokban a szavaknak olyan jelentésük van, mely általában felülmúlja a szokásos jelentést. Mindenesetre a hit-aktus nem áll meg a szavaknál, hanem a valóság felé irányul, ahogyan Szent Tamás is tanítja.²⁰

A dogma mindig nyitott marad Isten nagyobb jövője előtt, az üdvösség előtt, melyet nem birtokolunk még teljesen, aminek azonban első zsengei jelen vannak a világban, s melyet egyre mélyebben megérthetünk és kifejezhetünk.

FEJLŐDÉS: EGYSÉG ÉS PLURALIZMUS

Már magában az Újszövetségben is különböző értelmezések találhatók, jelen van a teológiai koncepciók pluralitása. És igaz az is, hogy az Újszövetség szövegeiben teljesen nem található meg az egyház egységének alapja. Mindazonáltal nem szabad elfelejteni, hogy az Újszövetség *mögött*, illetve *előtt* van egy valóság, melyre minden vonatkozik: Jézus igehirdetése, illetve Jézus maga. Ő, és az ő igehirdetése, melyet mindig szem előtt kell tartani, az egység köteléke.

A Szentírás értelmezése a hit analógiája alapján történik, és nemcsak egyszerű ismétlése ennek vagy annak a formulának, kifejezésnek. A dogma a Szentírás történelmi meghallgatásának eredménye: a különböző szentírási tanúságok összetartásának egy pontját reprezentálja: a dogmát mindig a Kinyilatkoztatás illetve a Szentírás egészének fényében kell megfogalmazni.

A dogma soha nem fogja kiszorítani az Újszövetséget. Az Újszövetségben, és nem a dogmában található meg számunkra Krisztus kinyilatkoztatásának eredeti kifejezése.

²⁰ „Actus credentis non terminatur ad enuntiabile sed ad rem”, *De Ver. q 14 a 8 ad 5um*.

A dogmák fejlődése tagadhatatlan tény. Magának a dogmának a jelenléte jelzi, hogy van egy fejlődés a hit formulázásában, megfogalmazásában. Ha ez a fejlődés nem lenne, nem lenne dogma sem, új dogmák sem.

A dogma a kinyilatkoztatott igazság egészére vonatkozik, és a lényegi magra: az Istenre és az ember üdvösségére vonatkozó igazságra, melyek konkretizálódnak és összefoglaltatnak a Krisztusra vonatkozó igazságban. Minden dogma ezeknek az alapvető igazságoknak a jobb megértésére irányul, ezért nem csak egy megérkezési pont, nemcsak csak egy megnyugtató megoldása a kérdéses problémának. A dogma egyúttal kiindulási pont is, mert a kinyilatkoztatott igazság egy konkrét szempontjának a megvilágítása megengedi a nagyobb belemélyedést a kinyilatkoztatás megértésébe. A dogmák kölcsönösen megvilágítanak és relativizálnak. A hit analógiája alapján szükséges a dogmák folytonos újraértelmezése és elmélyítése. És ez nemcsak a formulázásra, hanem az újra értelmezésre is érvényes.

A Krisztussal való szűkebb vagy tágabb kapcsolat erejében a keresztyén tanításban jelen van az „*igazságok hierarchiája*” (UR 11). Ebből következik, hogy bár minden dogmát isteni és katolikus hittel kell vallani, mégsem mindegyiknek ugyan az a fontossága.

Isten írott és áthagyományozott Szavának értelmezése nem foglalhatja el magának az élő és működő *szónak* a helyét az Egyházban. A hitben, és a rá való reflexióban alapvető a Szentírás, „*az egész teológia lelke*” (OT 16, DV 24), éppen azért, mert az „*locutio Dei*”, a kinyilatkoztatás eredeti tanúsága, és semmi mással nem helyettesíthető.

A dogmában és annak teológiai értelmezésében figyelembe kell venni a múlthoz való hűséget, de a jövő iránti nyitottságot is. A keresztyén kinyilatkoztatás, és ezért a dogma is, mely annak értelmezése, arra van rendelve, hogy világossága legyen minden idők emberének. A dogmáknak nincs más értelmük, mint megmutatni az üdvösség útját. És ez Jézus. Soha nem lehet szem elől téveszteni, hogy az egyetlen döntő haladás az egyházban abban áll, hogy Krisztus üdvözítő örömhírét hívó módon elfogadjuk, és azt konkrétan lefordítjuk az emberek iránti szeretetben.

*Dr. Balogh József
főiskolai adjunktus, SZHF*